

מה אנו למדים מן המגלה?

דרשה לפורים.

מאת יהושע גייער בבודאפעסט, אונגריה.

I. פתיחה:

מרגלא כפי העם: „הקדחת איננה חלי ופורים איננו יום טוב“. שני הפטפטים האלה צדקו יחדיו, כי באמת אין הקדחת חלי בפני עצמה, כי אם סימן על בלתי היות הבריאות במצב הראוי. הקדחת אות, שאיזה מחלה אשר הרופאים מטערים אותה, מתחלת להתפתח בגוף, וגם יום־הפור איננו יום־טוב במלא־מובן המלה, אחרי שיש החיוב להניח בו תפלין, להתפלל תפלות של חול ולגרם שנינו באמירת־הקרובץ ואנו רשאים לעשות בו כל מלאכה האסורה בכל מועדי השנה. אבל בכל זאת הוא יום־טוב במובנו הפשוט, אחרי היותו יום משתה ושמחה, משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. ואם היה

היום העלו הזה יום טוב לבני ישראל בשנים הטובות, כאשר התענגו עוד על ברכות השלום, הזול והשובע, עד כי גם העני מישראל השיגה ידו להכין לו כל טוב לסעודת הפורים: חלות ורקיסקים, בשר ודגים ויין-טוב כאות נפשו, לאכול לשבעה ולשתות לרויה עד בלתי ידעו להבחין מה בין ארור המן לברוך מרדכי; עתה, בימי היוקר והרעבון, הקור והחשך, בעת שנטל עלינו לקמץ באור-הגאון וחמרי-ההסקה, לא כל שכן שחיבים אנחנו לשמוח על נשף הפורים, המנשה אותנו למצער על שעות אחדות את כל עמלנו וענינו, את צערנו ויגוננו, יסורינו ומכאובינו.

אבל אם גם נניח, שיום הפורים הוא יום טוב אמתי, איננו במדרגת חג, כי יש הבדל בין יום טוב של פורים ובין שאר הימים הטובים, הנקראים מועדים או רגלים. מימי משה ואילך היתה חובת הגדולים לדרוש בכל חג וחג מעניני החג, לא כן ביום הפורים. הוא היה מיוחד לאכילה ושתיה, להנאות גופניות ורוחניות, אבל לא לדרוש ולנאום, אף כי לאמר תורה בקהל רב. אבל תמיד נמצאו אנשים מצוינים כבר-קפרא וחבריו, אשר נסו לברח את חבריהם בדברי-תורתם ליום הפורים.

II. מדה כנגד מדה.

קוראים נכבדים! אחרי אשר האזנתם לדברי-פתיחתי, ברור הדבר בעיני, שלא יצאתם ידי-חובת-השתיה כדת-היום, ובעת שאני רואה את פניכם החורים, חושש אני בכם, שסבאכם היה מהול⁰²³⁴⁵⁶⁷ במים או כי חללתם את קדושת הפורים, לשתות בו מים זכים אשר כל טפת דם ענבים לא באה אל תוכה, ואם לא טעיתי בכם, ידידי החביבים, אזי נתחיבתם עונש חמור, והיה זה ענשכם לשמוע גם את דרשתי הארוכה כאורך הגלות, עד אשר תלאינה אזניכם משמוע, ועד אשר תבלינה שפתיכם מלאמר: די! די! וזה יהיה ממש מדה כנגד מדה. כי השותה מים לצמאו ביום טוב של פורים, דינו לשמוע תורה הנמשלת למים שאין להם סוף.

III. שאלות כענין.

מורי ורבותי! שאלה אחת הנני מציע לפניכם כעת: מה אנו למדים מן המגלה? מן המגלה, אשר היא אחת מארבעה ועשרים כתבי קדשנו; הנכתבת על קלף ונקראת בצבור ואומרים ברכות לפני קריאתה ולאחריה; מן המגלה, אשר לפי דברי התלמוד נכתבה ברוח הקדש; מן המגלה, אשר מסדרי-התלמוד יחדו לה מסכת שלמה, לברר כל דיניה עם פרטיהם ודקדוקיהם? — כל ספרי-קדשנו מלאים תורה וחכמה, רוממות אל ומוסר שדי, והמגלה — לא נמצא כל שם קדושה בתוכה, ואין בה אף רעיון מוסרי אחד אשר נוכל לאמר עליו, כי זה היא תכלית המגלה. אל תאמרו לדחות אותי בקש, כי אם תקניטיני ותשחקו לקושייתי זאת, אזי אביא לכם ראיות ברורות כשמש בצהרים, שהם חכמי-התלמוד התעסקו בה והיא נרמזת בשאלותיהם: „המן מן התורה מנין? אסתר מן התורה מנין? מרדכי מן התורה מנין? רצונם

לאמר: מה תורה לנו מפלת המן האגגי? מה נלמד מאסתר המלכה? ומה מאומנה מרדכי? —

אמת, כי חכמי התלמוד הם השואלים והם המשיבים וכל שאלה ושאלה הנזכרת תשובתה בצדה: „המן מן התורה מנין?“ שנאמר: „המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת.“ „אסתר מן התורה מנין?“ שנאמר: „ואנכי הסתיר אסתיר פני בעת ההיא.“ „מרדכי מן התורה מנין?“ שנאמר: „מר דרור ומתרגמין מירא דכיא. אבל מי מכם, מורי ורבותי, יכול להביני את הרעיון הצפון בכל מענה ומענה?“

הכרת פניכם תען בכם, כי אינכם יודעים להשיגו אף לא לשערו. על כן אני בא לעזרתכם, לבלי תהרהרו חס ושלום הרהורים רעים בליל הפורים ואני אומר לכם את אשר זכיתי בשכרוני של מצוה להשיג מדברי חכמים וחדותם.

IV. תשובות כה לכה.

מורי ורבותי! המפרשים הגדולים כר' יצחק עראמה, האברבנאל, האלשיך ודומיהם למדו אל דרכי הפלסופים, לבקש את המובן האמת, בדרך שאלה וחשובה. ועל כן נתחו את הפסוקים לנתחים ויקיפום בשאלות וספקות כתנור עכנאי. ואחרי כן בארו אותם באופן שתיתרנה כל השאלות והספקות, כמוהם יכלתי לעשות גם אני, כי לא נופל אנכי מכל המפרשים והדרשנים, אחרי שזכיתי פעם אחת ביובל לדרוש בליל הפורים. אבל אני בענותותי הגדולה אצמצם את עצמי כפי יכלתי ואסתפק רק בשאלה אחת הקטנה לכם וגדולה בעיני: מדוע הזכירו חכמי התלמוד בשאלותיהם הנזכרות רק את המן, אסתר ומרדכי, ולא הזכירו גם את המלך אחשורוש, את ושתי המלכה ואת זרש אשת המן? רצוני לאמר: מדוע לא שאלו גם כן: אחשורוש מן התורה מנין? ושתי מן התורה מנין? זרש מן התורה מנין? אם אפשר לתלמוד דבר מועיל מהמן, מדוע לא יהיה אפשר לנו לתלמוד איזה דבר גם מאחשורוש, ושתי וזרש?

אולם כפי הנראה מן המגלה, לא היה אחשורוש עומד ברשות עצמו, כי אם תלוי בדעת אחרים, הרג את אשתו בשביל אוהבו ואת אוהבו בשביל אשתו; שלח אגרות ביד הרצים להרוג את כל היהודים מנער ועד זקן ביום אחד על לא דבר, למען עשות נחת רוח להמן ואחרי כן נתן צו להרוג באויבי היהודים כדי לעשות שאלתה של אסתר; נשא אשה חדשה ויתן כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי המיוחסת הגדולה, נכדתו של נבוכדנאצר מלך בבל, מבלי דעת מי היא ומי הם קרוביה, מבלי דעת את ארצה ואת מולדתה, את עמה ואת דתה, היש לך אולת גדולה מזו? גם הנערנים מתעלם הון חכמים למולו. ובצדק אמרו חכמי התלמוד, שאחשורוש מלך טפש היה.

גם מרת ושתי היתה, במחילת כבודה, טפשות גדולה. היא התגאה תמיד על רוס-מחצבתה ולא חלקה לבעלה המלך את הכבוד הראוי לו. כי היה נבוה בעיניה בגלל היותו מולך מעצמו ולא מלך בן מלך כאבי־זקנה, ולא חדלה לחרפו ולבישו ברבים ועל כן התחיבה בנפשה ודמה בראשה.

יִזְרַשׁ הִיתָה חֲכָמָה עֲנִשְׁתָּהּ. הִיא נִתְּנָה עֲצָה לַהֲמֵן לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֵץ וּלְאֹמֶר לַמֶּלֶךְ לַתְּלוֹת אֶת מִרְדְּכִי עָלָיו, וְהָעֲצָה הַזֹּאת חֲתָכָה פִּתְאוֹם אֶת חוּט הַחַיִּים שֶׁל בַּעֲלָה הָאֱהוֹב, עַד שֶׁמֶת בְּלֹא יוֹמוֹ וּלֹא מוֹת־יִשְׂרָאֵל, כִּי אִם מוֹת בְּנֵי־עוֹלָה, בְּלִי וְדוּי וּבְלִי כָל צוּאָה לְבָנָיו אַחֲרָיו. וּמִי יוֹדֵעַ אִיזָה אוֹצְרוֹת טְמוּנִים אֲבָדוּ לָהּ בְּגִלְל הַמִּיתָה הַחֲסוּפָה שֶׁל בַּעֲלָה? —

הַיּוֹצֵא לָנוּ מִזֶּה, כִּי אַחֲשׁוּרוֹשׁ וּזוּגָתוֹ הִיפָה וְגַם זֶרֶשׁ אֶת מִפְחִידָנוּ נוֹאֲלוּ וַחֲרוּן. וְעַל כֵּן לֹא יִכְלוּ הַחֲכָמִים לִשְׁאוֹל: „אַחֲשׁוּרוֹשׁ, וְשֵׁתִי וְזֶרֶשׁ מִן הַתּוֹרָה מִנִּין?” כִּי אֵין לַמְדִּים מִן הַטְּפָשִׁים וְאֵין מִבִּיָּאִים רֹאִיָּה מִן הַשּׁוֹטִים. עֵתָה, מוֹרֵי וְרִבּוּתִי, נִשׁוּבָה אֶל הַנוֹשָׂאִים הַנּוֹכְרִים וְנִרְאָה אֶת מֵהוּתָם וְאִזּוּ נִבִּין אֶת כָּל מַעֲנָה וּמַעֲנָה עַל בְּרִיו כְּרֹאִי וְכִנְכוּן.

מָה הִיָּה חֲטָאוֹ שֶׁל הָמֵן אֲשֶׁר הִסְבִּיחַ אֶת מִפְּלָתוֹ? כִּי נָתַן עֵינָיו בְּכוֹסוֹ שֶׁל אַחֲשׁוּרוֹשׁ וַיַּחְפוֹץ לִכְבוֹשׁ אֶת וְשֵׁתִי. הַחֲמָדָה הַנִּמְבֹּזָה הַזֹּאת שֶׁמִּתְהוֹ לְמַחֲרָחַר רִיב בִּינָהּ וּבֵין בַּעֲלָה הָאֲדִיר וַיִּשְׁבִּית אֶת שְׁלוֹם בֵּיתָם. וַיֹּאמֶר לַמֶּלֶךְ לְהַעֲבִי הַמַּמְלָכוֹתָהּ, כִּי אָמַר בְּלָבוֹ: אִם תּוֹרֵד וְשֵׁתִי מִגְדוּלָתָהּ, אִזִּי יִשַּׁח גִּאוֹן לְבָהּ וְתִתְרַצֶּה אֵלָיו לִהְיוֹת חֲשׁוּקָתוֹ. אֲמַנָּם הַמוֹשֵׁל הַזֶּה סָכַל בַּחֲמָתוֹ אֶת עֲרֻמַּת בֶּן הָאֲגָגִי, כִּי צוּה לְהַרְגוֹ אֶת וְשֵׁתִי וְעַל כֵּן לֹא יָכוֹל הָמֵן לְהַשִּׁיג אֶת תְּאוֹתָיו וּלְאֲכֹל מִפְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר צוּה לְבָלְתִּי אֲכַל מִמֶּנּוּ, „הָמֵן מִן הַתּוֹרָה מִנִּין?” מָה אֲנִי לַמְדִּים מִהֵמָּן? כָּל אִישׁ וְאִישׁ יִשְׁתֶּה מְכוֹס יֵין הַמוֹכֵנֶת בַּעֲבוּרָו וְלֹא יִכְנִיס עֵינָיו בְּכוֹס חֲבֵרוֹ. וְלִהְיוֹן יֹאמֶר: רִשְׁעַת בֶּן רִשְׁעַת, לְהַבִּיל וְרִיק יִגְעַת, בְּדִי־שׁוֹא הַרְבִּית־תַּחֲבוּלוֹת. תְּאוֹתֶיךָ לֹא נִהְיָתָה וְתִקְוָתְךָ נִשְׁאָרָה מַעַל. הָמֵן הָעֵץ, אֲשֶׁר צוּיִתֶיךָ לְבָלְתִּי אֲכַל מִמֶּנּוּ, אֲכַלְתָּ? ! „שְׁנֹאֲמַר” הִלּוּ אֵין זֶה כִּי אִם הִלְצָה נִפְלָאָה, אֲשֶׁר חֲבֵר בְּלִי סִפֵּק דְּרִשָּׁן תִּלְמוּדִי בְּלִיל הַפּוּרִים. —

אֲסֹתֵר אֶהְבָּה הַצָּנֵעַ לִכְתּוֹת עִם ה' וְאִם אֲנָשִׁים וְתִשָּׂא חֵן וְחֹסֵד בְּעֵינָי כָּל רֹאִיָּה. הִיא הִיתָה עֲלֵמָה עֲבָרִיָּה, אֲשֶׁר אֶהְבָּה בְּכָל לְבָהּ אֶת עֲמָה וְאֶת דָּתָהּ וְתִשָּׂאֵר נֶאֱמָנֶת לָהֶם גַּם אַחֲרֵי הִיוֹתָהּ לְאִשְׁת׃ הַמֶּלֶךְ. וְהִיא הִתְאַמְצָה לְהַשִּׁיג אֶת חֲפָצָה לֹא בַּחֲזָק־יָד, כִּי אִם בְּדִרְכֵי נֹעֵם, בְּטוֹב טַעַם וְדַעַת, בְּאוֹפֵן דּוֹפְלוֹמָטִי. זֹאת אֲנִי רֹאִים מַעֲצָתָה לְמִרְדְּכִי: „לֶךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים” לְאַחֲדָם לְאַגוּדָה אַחַת וְאִזּוּ לֹא יוֹכְלוּ כָּל אוֹיְבֵיהֶם לְנַגּוֹעַ בָּהֶם; וְגַם מִשִּׁיחָתָהּ עִם הַמֶּלֶךְ בְּמִשְׁתָּהּ־הַיֵּין אֲשֶׁר עָשְׂתָה לְכַבּוּדָּהּ, וְכֵן בַּחֲרָה הַהִשְׁגָּחָה הָעֲלִיוֹנָה לְהַפִּיל אֶת הָמֵן וְלַהֲצִיל אֶת הַיְּהוּדִים מִכָּל הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עֲלֵיהֶם. „אֲסֹתֵר מִן הַמַּלְכָּה מִנִּין?” מָה אֲנִי לַמְדִּים מֵאֲסֹתֵר הַמַּלְכָּה? כִּי יֵשׁ עֵין רוֹאָה וְאִזּוּן שׁוֹמַעַת וַיִּדּוּ הַגְּדוּלָּה הַיְּכוּלָּה לְהוֹשִׁיעַ; כִּי יֵשׁ הַשְׁגָּחָה אֱלֹהִית, הַמִּקְפֶּת אֶת כָּל הָעוֹלָם כָּלֹּ וּמִתְפַּשֶּׁת עַל כָּל הַיְּחִידִים, לִתֵּת לָהֶם אֶת צִרְכֵיהֶם, לְהַגֵּן עֲלֵיהֶם וּלְעֲמוּד לֶחֶם בַּעַת צָרָה.

אֲמַנָּם הַהִשְׁגָּחָה הָעֲלִיוֹנָה אֵינָנָה מִתְּגַלָּה תָּמִיד בְּאוֹפֵן אֶחָד, בִּימֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נַעֲשׂוּ הַנְּסִים וְהַנִּפְלְאוֹת לְעֵינָי כָּל יִשְׂרָאֵל. רֹאֲתָה שִׁפְחָה עַל הַיָּם מָה שֶׁלֹּא רֹאֵה יַחֲזָקָאֵל בֶּן בּוּזִי עַל נֹהַר כְּבֵר. כָּל תְּנוּקָה וְתִנּוּקָה רֹאֵה אֶת אֲצַבַּע אֱלֹהִים וְיִקְרָא בְּשִׁמְחַת לִבָּב: „זֶה אֵלִי וְאֲנֹהוּ!” אֲמַנָּם בִּימֵי אֲסֹתֵר הַסְתִּירָה הַהִשְׁגָּחָה אֶת פְּנֵיהָ, כִּי אָמְרָה: „הַסְתֵּר אֲסֹתֵר אֶת פְּנֵי בַּעַת הַהוּא” וְתִשָּׂא עַל נִסְיָהּ וּפְלִאִיָּה מִסּוּה־הַטְּבַע, עַד כִּי לֹא נִרְאוּ רַק לִיחִידֵי סְגוּלָּה, הֵם רֹאוּ בָהֶם

מעשי אלהינו. אבל ההמון בשכלו המגבל ראה בהם רק מעשים טבעיים הנעשים ומתהווים לעינינו יום יום. מלך ערוץ אהב עלמה יפה ויעש את שאלתה. היש לך דבר טבעי יותר מזה? —

מזה יש להקיש על הקורות הגדולות אשר בימינו אלה. גם בימינו ולעינינו נעשים יום יום נסים ונפלאות אין מספר למען הצל את הנרדפים מיד רודפיהם והכל בדרך טבעי, אמנם החכם יבין את זאת וידע, כי לא נעשו מאליהם כל הנסים והישועות האלה, כי אם בדבר מלך עליון. והוא ישמור ויעזור וינצור גם הפעם, ובכן אין לנו כל סבה להתיאש.

מרדכי היהודי היה כבושם הטוב המשבח את הריח בכל מקום בואו. וזו סבת הקראו בשם התאר: מרדכי או מירא דכיא, כי שמו העצמי היה פתחיה. מרדכי היה יהודי גם בשבתו בשער המלך, יהודי אשר לא כרע ולא השתחוה לרשע, אף על פי שהשלטן היה בידו. גם בימיו היה זרם ההתבוללות שוטף וחזק במחנה ישראל, אבל הוא לא צף עם הזרם, כי אם נלחם נגדו בכל מאמצי כחו, לא הסתיר את יהדותו לעיני הגוים, לא חפץ להתראות כפרסי בין הפרסים, כי אם הגיד לכל איש, יהיה מי שיהיה, „אשר הוא יהודי“. „מרדכי מן התורה מנין?“ שנאמר: „מר דרור“, רצונם לאמר: ממנו נוכל ללמוד להיות כבושם הטוב המשפיע על כל סביבתו ואיננו נשפע ממנה; כבושם הטוב אשר לא יחליף ולא ימיר את ריחו. מרדכי היהודי היה דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו ובכל זאת היה רצוי רק לרוב אחיו ולא לכולם, כי גם הוא היה יהודי לאומי נלהב, אשר חפץ לבנות את בית-אלהינו ולכונן את מדינת היהודים בארץ ישראל. ועל כן לא מצא חן בעיני סנבלט וחבריו. אבל כשם שהוא לא קבל כל השפעה מהם, כך נטל עלינו להשתמר ולשמור את עצמו מהשפעה הרעה של מהרסינו ומחריבינו אשר מקרבנו יצאו.